

Landskap: InnlandHärad: MoaSocken: BondstöysUppteckningsår: 1936Upptecknat av: Ax KähnbergAdress: VäxjöBerättat av: Anders på "Hedja"Född år 1852 i Bondstöys

Uppteckningen rör Tvrdjuring sid.
Kobare o. phognunn. 1-6.
Fästrcept. 7.
8.-9.

Skriv endast på denna sida!

9 sid.

Svedjinge

I den härad har Svedjingen förr varit mycket vanlig. I allmänhet föreman ha upphört därmed från ca 40-50 år sedan.

Axel Eriksson, Grunnebo, Stenåsbergs, berättade emellemid, att han hopp en Svedja eller som man på sina håll säger "sleca" från 15-20 år sedan.

Enligt sagomannen föddes man bara rågo på Svedjorna. Han minnes att man en gång på en oväldigt bra Svedja fick en tunna råg på fyra kapars utsäde, men så huyckl brukade man i allmänhet inte få.

Svedjorna antades huvudsakligen för att man skulle tunna så råg, men då koloninerna spelade in stor roll, masugnarna

fanns ju t. ex. i Pasjö och Domsjö, även förr
att skaffa milred samtidigt.

"Schorna" anlades efter slättarna i
slaget av juli eller början av augusti. Man
fick först göra gårdsgrund "järnplattning"
Med yxor och lörknivar bröts man alla
buskar och kvistade av fräden ungefär
till den aldrig hävd. På fräden skala-
des 3 eller 4 råmor, alltså personer som
var starka. Därefter fick "schorn" stå
hitt äret efterut, då han blev mogen.

Följande vår fälldes fräden. Allt
fälldes med handsmidda järnysor. De
sägarna, som man hade var förtliga
till det arbetet. Järnsägarna användes
hitt att säga fräden i huvudman nor-
der länga och hållat. Sägarna var emellertid

lid så utta, att det gick lika fint att hugga.

Samma år på vintern kolade man.

Hela fällan var då rentugren, och allt som kunde, användes till kolningen.

Sei fick "skutan" ligga ett par år, vanligen krets kolldam var nerfallen.

Den användes en lugn eftermiddag, när det artade sig till regn. En 18-20 minuter kunde vara med, därförson fällan var stor. Man skrapade först runt en halvannan meter bred väg runt fällan.

Den skulle vara knaskrapad till baza jorden. Man kände först i matrind. Man lärde då med näverbitar på sti do-tal stället sannolikt. Om man gick till med vinden fick man se efter så de var riktigt lugnt. Det var först

Som man bränt undan på den frista
kanten, så att man var sikkert säker
på den. När värmen blev för litig sätte
man på så att det blev molheld. (På
~~elden hade flock~~) Runtomkring svedjen
fanns vallensvät och enruskar från all
slacks "flöcklar". När elden hade stocknat
bar man undan gorda grenar och tappar
i linjer, där det fick ligga och ruttna.

Här där eller en "rebsa ebb" var det tid
till att kratta och så råg. Det var en bå
7 man till att kratta och de var till att se.
Krattarna hade 3, 4 eller 5 järntaggar, men
dem som hade 3 taggar var dem bästa.
Sagesmannen mindes inte någon annan
högr av "schrekratter". Inte heller kom
han ihågt, att man någonsin brukte

4
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

23.
5175

bärra en svedja mer än den är i rad, om
den håll var dålig. Sådan hade man i
en bankett eller mässaftsmann, när man
södde. Arbetet gick sakta. Tre hundrare
gräs per man och dag var bra, om man
kunde få. Något annat redskap än
"svartkratten" användes aldrig, när man
södde rågen. Några personer låt man
aldrig beta rågen på hösten. Dom skulle
upptäckt upp rågen med råtterna. Inte
heller södde man närgång längre i gräs-
frå i rågen. Men närgång kunde
det hänta, att det blev spror i det efter
rågen. Då handskar man sprorna, för-
hade istället att blåsblåda det i huvre-
levöld, för att de skulle få god snale.
Avkastningen på en svedja blev al-

24.
5175

drig olor. Den berodde ju på huv mycket
på det legat där. "Fr föckare finns
likas råg." På en oradigt bra fälla
måndes sagernamen, att man fått en
lumm råg på fyra hoppars rösa. Allt såd
togs av med handskara. Det fick vara en
ganska dumtig arbetare och en nägar-
lunda skurk fälla, om man skulle
hurra med $\frac{1}{4}$ tunnland om dan. Mer
än et är i rad användes inte svedjan,
om man inte skulle ha syror. Annars
tags gårdesgården ner sin rågen och
inne, och kreaturen fick gå till. Efter
en 30 är man nu svedja igen
på samma fälla.

6
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

25.
5.1.75

Johannes på Dosa brygga i skogsfrun.

När jag frågade min sagan
man, om han, som kallat så mykst i
sitt där aldrig hade sett eller haft hjaelys
av skogsfrun blivit smärt mbeende. Naa,
si'ha, de är la inga, som har sitt
na i dena brakten. Fast di säi (sag)
ju att hon ska va grannen å att hon
ska komma flygande. Men Johannes
var på Dosa brygga, han som do fö
krå åt sin i augusti, han hade hjaelys
åna'. Han belövde alri' sköta sini-
la. Han låg på nässera i körlabrygga
å hvide tur blivit klöbbade åt ån.
Men alri' så än ina. Men han lämnade
en liten trög som var te ina. Men
män annan har ja' alri' fört.

LUND UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Småland
Jönköping
Bondsötorp
1936

26. 1986 Alf Kahuleq

5175 ^{Växjö} ~~Karolinska~~ ^{Åkers} på Kyrka

Tjäst recept föd 1852 i Bondsötorp

Tot han var vi jar i mi barn-
dom fr i skaffe ars jäst. På den dia
fanns ju ingen körpjöst, så en feck
reda se best e kunne må dā. Fr di
gjare en på dā vise att en gott h en
skälla på missionsmattan se sola
ra varv ella inna hō gill oppr å
fr e bri kannar rätten. Je förd
en rämjöl i. Om han vell haue
ella mte dā började de jasa. När de
hade jäst så bakte man kakor å cū.
Kakor di va la 8 tunn brästörer och
2 ella 3 tunn käfta, sön en brat hōl i
dom. I di kakor hade en jäst bula
åc' dā behödes inte mer än 2 ella 3
kakor fr jäst åt ell baka. Han fäb fer

Skriv endast på denna sida!

8

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

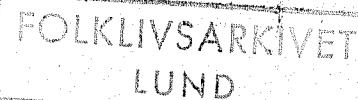
27.

5175

men äm han vell ella nöte, men sät
ä dä fr̄ dä ä nöte mer än 5 år sen
ja ej var et själv fr̄ ä pröva. Ä dä geste
fint som alli' dä slutade Anders på
Hedda.

9

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Landskap: Småland

Upptecknat av: Alf Kahnberg.

Härad: Mo

Adress: Växjö.

Socken: Bondstorp

Berättat av: Anders på "Hejda".

Uppteckningsår: 1936.

Född år 1852 i Bondstorp.

Svedjning.

I Mo härad har svedjningen förr varit mycket vanlig. I allmänhet torde man ha upphört därmed för en 40-50 år sedan. Oskar Eriksson, Gunnarsbo, Stengårdshult, berättade emellertid, att han haft en svedja eller som man på sina håll säger "schea" för 15-20 år sedan.

Enligt sagesmannen sådde man bara råg på svedjorna. Han mindes att man en gång på en ovanligt bra svedja fick en tunna råg på fyra kappars utsäde, men så mycket brukade man inallmänhet inte få.

Svedjorna anlades huvudsakligen för att man skulle kunna så råg, men då kolningen spelade en stor roll, masugnar fanns ju t.ex. i Rasjö och Lomsjö, även för att skaffa milved samtidigt.

"Schearna" anlades efter slättern, i slutet av juli eller början av augusti. Man fick först göra gärdesgård "runnanikring". Med yxor och lövknivar borthögg man alla buskar och kvistar av träden ungefär till tre alnars höjd. På träden skalades 3 eller 4 rännor, alltefterson dom var stora. Därefter fick "scheinan" stå till året efteråt, då han blev mogen.

Följande vår fälldes träden. Allt fälldes med handsmidda järnyxor. De sågarna, som man hade var för dåliga till det arbetet. Järnsågarna användes till att såga träden i halvannan meter långa stockar. Sågarna var emellertid så usla, att det gick lika fort, att hugga.

Samma år på hösten kolade man. Hela fällan var då renhuggen, och allt som kunde användes till kolningen.

Séén fick "scheinan" ligga ett par år, vanligen tills kollaan var nerfallen.

Den antändes en lugn eftermiddag, när det artade sig till regn. En 18-20 människor kunde vara med, allteftersom fällan var stor. Man skrapade först ren en halvannan meter bred väg runt fällan. Den skulle vara renskrapad till bara jorden. Man tände först i motvind. Man tände

då med näverbitar på ett 20-tal ställen samtidigt. Innan man gick till medvinden fick man se effer så de var riktigt lugnt. Det var först sen man man brännt undan på den första kanten, så att man var riktigt säker på den. När värmen blev för hög, satte man på så att det blev moteld. Runtomkring svedjan fanns vattensåar och eneruskor för att släcka "flogellar." När elden hade stocknat bar man undan grova grenar och toppar i högar, där det fick ligga och ruttna.

14 dar eller en "veka etter" var det tid till att kratta och så råg. Det var en 6 å 7 man till att kratta och ett par till att så. Krattorna hade 3,4 eller 5 järntaggar, men dom som hade 3 taggar var dom bästa. Sagesmannen mindes inte någon annan typ av "scheekratter." Inte heller kom han ihåg, att man någonsin brukade bränna en svedja mer än ett år å rad, om den rätt var dålig. Säden hade man i en bunke eller mjölkaspann, när man sådde. Arbetet gick sakta. Två kappar råg per man och dag var bra, om man kunde så. Något annat redskap än "scheekratten" användes aldrig, när man sådde rågen. Några kreatur lät man aldrig beta rågen på hösten. Dom skulle ryckt upp rågen med rötterna. Inte heller sådde man någongång in gräsfrö i drågen. Men någongång kunde det hända, att det blev syror året efter rågen. Då handskar man syrorna, torkade det och blandade det i havrebrödet, för att de skulle få god smak.

Aykastningen på en svedja blev aldrig stor. Den berodde ju på hur mycket ris det legat där. "Ju tjockare ris dess likare råg." På en ovanligt bra fälla mindes sagesmannen, att man fått en tunna råg på fyra kappars utsäde. All säd togs av med hanskära. Det fick vara en ganska duktig arbetare och en någorunda stenfri fälla, om man skulle hinna med 1/4 tunnland om dan. Mer än ett år å rad användes inte svedjan, om man inte skulle ha syror. Annars togs gårdesgården ner sen rågen var inne och kreaturen fick gå vilt. Efter en 30 år kunde man svedja igen på samma fälla.

Johannes på "Losaberget" å skogsfrun.

När jag frågade min sagesman, om han, som kolat så mycket i sin dar aldrig hade sett eller haft hjälp av skogsfrun blev svaret nekande. Nää, sa' han, de ä la ingen, som har sitt na i denna trakten. Fast di sär/säger/ ju att hon ska va granner å att hon ska komma flygande. Men Johannes Las på Losabögget, han som do för två år se'n i augusti, hand hade hjälp åna. Han behövde aldri' sköta si mila. Han lå på nättera i

kölahytta å hörde hur ho' klöbbade åt'an.

Men alri så'an na. Men han lämnade en liten hög kol kvar te'na.
Men nöen annan har ja alri hört.

Jästreceipt.

Vet han hur vi "jore" i mi barndom te å skaffe oss jäst. På den tia fanns ju ingen köpejäst, så en feck reda se bäst e kunne mä dä. Jo, då gjore en på dä vise a en geck te en källa på missömmannatta se sola va nere ella innaÅ ho gått öpp å to e tri kanner vatten. De rörde en råmjöl i. Om han vell tro me ella inte så började de jäsa. Nör de hade jäst så bakte man kakor å ett. Kakera di va la 8 tum tvärsöver och 2 ella 3 tum höja, sen en börat höl i dom. Å di kakera hade en jäst hela åre'. Dä behövdes inte mer än 2 eller 3 kakor te jäst åt ett bak. Han får tro me öm han vell ella inte, men sant ä dä för dä ä inte mer än 5 år sén ja gjoréet själv för å prova. Å dä geck fint som alri dä, slutade Anders på Hejda.